

NAZWY STOPNI POKREWIEŃSTWA W GWARACH WSCHODNIOŚLAWIAŃSKICH BIAŁOSTOCCZYZNY NA TLE OGÓLNOŚLAWIAŃSKIM (OLA)

Dorota Krystyna Rembiszewska, Janusz Siatkowski

Instytut Sławistyki PAN w Warszawie (Polska)

Streszczenie. W tekście przedstawiono geograficzne zróżnicowanie nazw ‘pasierb’ i ‘synowa’ w gwarach wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny na obszernym tle materiałów do Ogólnosłowiańskiego atlasu językowego. Na terenie gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny dla ‘pasierba’ występują dwie nazwy *pasierb* i *pasynek*. Żeńska postać *pasierbica* w gwarach wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny, zanotowana w różnych wariantach fonetycznych, występuje niemalże na całym obszarze z wyłączeniem pasa przy granicy z Białorusią. Nazwy stopni pokrewieństwa umożliwiają wyznaczanie dawnych wspólnych arealów leksykalnych oraz śledzenie rozmaitych innowacji wynikających z lokalnych stosunków językowych. Stanowią one bogate źródło do śledzenia mechanizmów motywacji wyrazów należących do tego samego kręgu tematycznego, co w tym tekście zostało jedynie zasygnalizowane.

Słowa kluczowe: Ogólnosłowiański atlas językowy, leksyka słowiańska, gwary wschodniosłowiańskie Białostoczczyzny

Wyrazy należące do kręgu tematycznego stosunki pokrewieństwa, znane polszczyźnie, już dawno doczekały się szczegółowych omówień m.in. przez Jana Łosia w artykule *Nazwy stopni pokrewieństwa i powinowactwa w dawnej Polsce* (1914) oraz monografii Mieczysława Szymczaka *Nazwy stopni pokrewieństwa i powinowactwa rodzinnego w historii i dialektach języka polskiego* (1966). Cenne uwagi o wybranych terminach słowiańskich nazw pokrewieństwa przynosi praca O.N. Trubačeva *История славянских терминов родства* (1959).

W niniejszym tekście zostanie przedstawione geograficzne zróżnicowanie nazw ‘pasierba’ i ‘synowej’ w gwarach wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny na obszernym tle materiałów do Ogólnosłowiańskiego atlasu językowego. Ich wybór spośród innych z tej grupy semantycznej nie jest przypadkowy – właśnie na terenie AGWB przebiegają granice między zespołem nazw zachodniosłowiańskich i wschodniosłowiańskich pokazujące w gęstej siatce punktów przenikanie się obu zespołów. Z materiałów tych przytaczamy jedynie nazwy nawiązujące do tych, które występują na Białostoczczyźnie oraz ich współrzdzenne derywaty.

Na terenie AGWB (t. VII, m. 206) dla ‘pasierba’ występują dwie dawne, strukturalnie podobne, mające szerokie nawiązania w sąsiednich dialektach słowiańskich, nazwy **pasъrbъ* i **pasynъkъ*. Ponadto w kilku punktach został zapisany **synovъсь*, który ma pewne nawiązania zarówno na Białorusi pod Brześciem (ESBM XIII 116) oraz na Ukrainie, zapewne na Zakarpaciu (ESUM V 233 s.v. *син*). Dwie pierwsze wyraźnie dzielą teren AGWB na część zachodnią, gdzie notowano **pasъrbъ* (*pa¹s¹’erb*, *pa¹s¹’erp*, *pa¹s¹’arb*, *pa¹serb*, *pa¹serp* itp.) i pochodne oraz część wschodnią z nazwą **pasynъkъ* (*pa¹synak*, *pa¹synok*, *pa¹syna¹k* itp.). Od nazwy **pasъrbъ* zanotowano kilka derywatów, a mianowicie **pasъrbъсь* w kilku rozproszonych punktach od północy do źródeł Supraśli *pa¹s¹’erb¹ec* (35, 43), *pa¹s¹’erb¹ic* (56), *pa¹s¹’erb¹ec* (30), *pa¹s¹’a¹rb¹ec* (18) i sporadycznie nad Bugiem *pa¹serbec¹* (109), w trzech punktach **pasъrbъnikъ*: *pa¹serb¹nik* (104), *pa¹s¹’erb¹nyk* (110), *pa¹serb¹nyk* (106) i sporadycznie **pasъrbъkъ*: *pa¹s¹’a¹rb¹ak* (19), *pa¹serbok* (108) oraz **pasъrbikъ*: *pa¹s¹’erb¹ik* (40).

Nazwa **pasъrbъ*, jak pokazuje materiał OLA, ma szerokie nawiązanie w południowo-zachodniej Ukrainie i w całej niemal Polsce z wyjątkiem Śląska. Podobne zasięgi na terenie Polski wykazywał wcześniej M. Szymczak 1966: 132–138, a z zachodniej Ukrainy odnotowano ją z Łemkowszczyzny (Rieger SŁ 96), Wojkowszczyzny (Onyškevyč SBH II 42), na Zakarpaciu (Horbač HT 167), a ponadto przytacza ją Hrinčenko bez lokalizacji.

Występujące na terenie AGWB derywaty od **pasъrbъ* odnotowano w OLA zupełnie sporadycznie: **pasъrbъсь* na Ukrainie pod Lwowem *pa¹serbyc¹* (419), na Kaszubach *pa¹s¹’erb¹ec* (242) i w dwóch polskich punktach przysiedleńczych pod Choszczem *pa¹serb¹ec* (238) i koło Nowej Rudy *pa¹serb¹ic* (276), **pasъrbъnikъ*: na białoruskim Polesiu *pa¹synnyk* (363), *pa¹sern¹yk¹* (374), na Ukrainie w trzech punktach w pobliżu Lwowa *pa¹synbnyk* (414, 415, 421) oraz **pasъrbъkъ*: *pa¹synbok* (493), *pa¹synbyk* (502).

Dalsze źródła pokazują, że **pasъrbъ* jest częściowo znany na wschodzie Słowiańszczyzny, także poza zachodnią Ukrainą (por. też ESUM IV 304): na Białorusi wielokrotnie w XVI–XVII wieku zapisano *пасербъ*, *посербъ* i z 1607 r. *пасербокъ* (HSBM XXIV 22–23), ale w Atlasie białoruskim *пáсерб* zanotowano tylko w kilku punktach na zachodzie kraju pod Grodnem (18, 20, 51) i Brześciem (96a), w SłPogr III 442 odnotowano sporadycznie *пáсярбак* znad granicy litewskiej. Z Rosji mamy tylko sporadyczne poświadczenie nazwy *пáсерб* (i pochodne) ze słownika akademickiego z 1847 r. i z Dala oraz spod Woroneża.

Nazwa **pasъrbъ* nie ma ustalonej etymologii. Najpewniej motywowana jest połączeniem przyimka *po* i czasownika **sъrbati* ‘chleptać, ssać’, od którego powstało złożenie z rzeczownikiem dewerbalnym w drugim członie, o znaczeniu ‘ten, co ssie, dziecko’, ‘pasierb’, por. Boryś 1975: 26.

Żeńska postać *pasierbica* w gwarach wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny, zanotowana w różnych wariantach fonetycznych, m.in. *pa¹s¹’erb¹ica*, *pa¹s¹’aerb¹ica*, występuje niemalże na całym obszarze z wyłączeniem pasa przy

granicy z Białorusią. W kilku punktach w części środkowej i na południu zapisano rozszerzony derywat *pasierbnica* (*p^las'arbńica*, *p^laserbnyč'a*), znany także gwarom polskim na Mazurach (SWM V 14) oraz w dwóch punktach przesiedleńczych na Śląsku (267, 268). Zupełnie sporadycznie odnotowano w OLA derywat **pas^lrbiča* – *pašerb'iča* obocznie z *pašerb'ica* pod Hrubieszowem (324).

W materiałach OLA **pas^lrbica* ma szersze nawiązania w Słowiańszczyźnie niż **pas^lrbь*. Poza Polską (też z wyjątkiem Śląska) występuje w czterech punktach białoruskich: na pograniczu z Litwą (337) oraz na Polesiu (361, 362, 372) oraz na znacznym terytorium Ukrainy, nie tylko na zachodzie, jak **pas^lrbь*, lecz także wąskim pasem sięga na Ukrainę wschodnią, niemal aż po granicę z Rosją. Nazwę **pas^lrbica* notuje też słownik Tymčenki II 86 *пасербица* z XVII i XVIII wieku i słownik współczesnego języka ukraińskiego *пáсербица* (SUM VI 85) oraz rosyjski słownik gwarowy *пáсербица* jako wyraz przestarzały ze słownika akademickiego z 1847 roku, ze słownika Dała i z gwary pod Woroneżem (SRNG XXV 253).

Derywat **pas^lrbnica* zanotowano w OLA na zachodzie Białorusi (363, 373, 374) oraz w kilku rozproszonych punktach na zachodniej Ukrainie (414, 415, 417, 421, 423) i w odosobnionym punkcie na wschodzie pod Połtawą (494). Inne derywaty notowano zupełnie sporadycznie: **pas^lrbna* na białoruskim Polesiu (382) oraz na zachodniej Ukrainie na pograniczu z Polską (419), **pas^lrbka* w dwóch punktach na ukraińskim Zakarpaciu (469, 484). Nazwę *пáсерба* odnotowuje też Tymčenko II 86 oraz rosyjski słownik gwarowy spod Woroneża (SRNG XXV 253), a *пáсербка* rosyjski słownik gwarowy ze słownika akademickiego z 1847 roku (SRNG XXV 253).

Nazwa **pasynьkь* 'pasierb' występuje w OLA niemal w całej Słowiańszczyźnie wschodniej, a ponadto w dialektach macedońskich. Na zachodzie Polski zapis spod Sławna *pasynek* (240) stanowi nowy import powojenny. Z innych źródeł nazwa ta jest sporadycznie poświadczona z języka bułgarskiego i czeskiego. Jest to dawny derywat prasłowiański od rzeczownika **synь* z prefiksem *pa-* wprowadzającym znaczenie 'podobny do', 'niby taki jak', por. Boryś 1975: 38–39.

Do omówionych typów nawiązują zapisane w kilku punktach na południu Słowiańszczyzny nazwy **rosynь*: *pósi:n* w Chorwacji 52 i Serbii 55, **rosynьkь*: w Serbii *pó:sinak* 54 i w punkcie macedońskim w Grecji *pu^lsinuk* 105. Postać przedrostka *po-* wskazuje, że podobnie jak w wypadku nazwy **pas^lrbь*, formacja ta wywodzi się od jakiejś podstawy czasownikowej. Tu można zakładać derywat od czasownika *posiniti* 'usynowić'. W dialektach macedońskich na terenie Grecji zanotowano też hybrydalną kalkę tej nazwy, składającą się z grec. *para* 'podobny do', 'niby taki jak' i słów. **synь*, a mianowicie należą tu zapisy **para-synь*: *para sin* (106), *para^lsin* (107–108) i *para^lsin* (110). Należy tu dodać jeszcze odosobnioną nazwę macedońską **prisynь*: *prisin* (94).

Dalszą grupę nazw o podobnej strukturze stanowią formacje grupujące się w północnej Rosji, a mianowicie **radъkterъkъ*, **radъkterikъ*, **radъkterenъkъ*. Zostały one utworzone za pomocą prefiksu *pa-* od będących neologizmami rzeczowników **dъkterъkъ*, **dъkterikъ*, **dъkterenъkъ*. Tworzą one tam zwarty duży areał. Warto podać pełny zestaw zapisów. Są to: **radъkterъkъ*: ¹patč'erok (683), ¹patč'orok (610), ¹pač'erok (636), ¹pac'erok (568, 616), ¹pač'erok (591), ¹pač'erok (611), następnie **radъkterikъ*: ¹patč'er'ik (563, 686, 745), ¹patč'er'ik, ¹patč'er'ik (565), ¹pač'er'ik (642), ¹paš'ir'ik (820) i **radъkterenъkъ*: ¹patč'er'onok (564), ¹patč'er'onok (585, 587), ¹patč'er'onok (565), ¹pač'er'onok (534, 545, 554, 567), ¹pač'er'onok (586, 588), ¹pac'er'onok (546, 569), ¹pac'er'onok (571). Znaczenie tych formacji można oddać za pomocą polskiego neologizmu 'pacórek'. Jest więc rzeczą oczywistą, że te nazwy 'pasierba' zostały utworzone wtórnice od odpowiednich nazw 'pasierbicy', jak np. **radъkterъka* 'pasierbica', utworzonej za pomocą prefiksu *pa-* 'podobna do', 'niby taka jak', a więc 'jakoby córka', 'niby córka', 'pacórka' od rzeczownika *dъkterъka* 'córka', stanowiącego historyczne deminutivum od **dъkti*, *dъktere*, od którego wywodzą się ros. *доч*, *дочка*, pol. *córka*, czes. *dcerka*, bułg. (*дъ*)*щерка*, mac. *керка*, serb. (*k*)*čerka*.

Kolejną grupę o podobnej strukturze semantycznej stanowi formacja **pastorъkъ*, poświadczona w OLA w zachodniej części południowej Słowiańszczyzny oraz na Słowacji, por. np. słwn. ¹pa:stork, ¹pa:styk itp. chorw. ¹pastorek, ¹pastorak itp., serb. ¹pastorak, ¹pastorak itp. mac. ¹pastorok, ¹pajs'tork, slc. ¹pastorek, ¹pastorok. Podobny zasięg mają pochodne feminativa oznaczające 'pasierbicę': **pastъkъka* i **pastorъkynъ--a*. Pierwsze z nich występuje powszechnie na południu oraz w trzech punktach na terenie Węgier 150, 152 i 155. Drugie głównie na terenie Słowacji, a poza tym sporadycznie w Chorwacji (30, 32), Serbii (84, 85) i Macedonii (95).

W materiałach spoza OLA mają one zasięg szerszy. Jako dialektalne z Bułgarii podaje etymologiczny słownik bułgarski *пастрѡк*, *пѡстрок*, *пѡсторѡк* oraz *пѡсторка* (BER V 86, por. też RBE XII 182, gdzie podano dialektalne *пѡстрок*, *пѡсторок* i *пѡстрокче*).

Dawniej występowały też powszechnie w Czechach. Już od XIV wieku poświadczone są w języku czeskim *pastorek* 'pasierb', *pastorkyně* 'pasierbica' oraz *pastorčě*, *pastořě* 'nie własne, przybrane dziecko' (Stěsl 1996, 83). Nazwy te utrzymują się długo w języku czeskim. Jungmann notuje *pastorek* 'pasierb', *pastorkyně* 'pasierbica', i *pastorčě*, *pastořě* 'nie własne, przybrane dziecko' (Jg III 39), Kott podobnie *pastorek* 'pasierb', *pastorkyně* 'pasierbica', i *pastorčě*, *pastořě* 'nie własne, przybrane dziecko' oraz dial. *pastorka* 'pasierbica' z Moraw (Kott II 505, VII 200). Częściowo jako dialektalne zostały one też poświadczone w literaturze pięknej (PS IV/1, 128), z czasem stały się przestarzałe (SSJČ II 531). W materiałach OLA odnotowano *pastorek* 'pasierb' tylko w jednym punkcie na południowo wschodnich Morawach na pograniczu słowackim. Notowano powszechnie *nevlastní syn* (*nevlastní: sin*) i *nevlastní dcera* (*nevlastní: ce-*

ra/ce:ra). Są to zapewne nazwy późne, w każdym razie nie znajdujemy ich w dawnych źródłach.

Na terenie Słowacji *pastorek*, *pastorok* ‘pasierb’ ma poświadczenie od XIV w., *pastorkyňa* ‘pasierbica’ nieco później (HSSJ III 482), dziś też stały się one nieco przestarzałe zarówno w języku literackim (SSJ III 39), jak i w gwarach (SSN II 747). W OLA odnotowano je na zachodzie Słowacji i wyspowo w Słowacji środkowej i wschodniej. Wyraźne arealy tworzą też nowsze nazwy *nevlastný syn* (*ńevlastni: sin*) i *nevlastná dcera* (*ńevlastna: ce:ra*).

Wyraz **pastorъkъ* znany jest w językach słowiańskich w znaczeniach ‘pasierb’ i ‘ojczym’. Nie ma on ogólnie przyjętej etymologii. W znaczeniu ‘ojczym’ przyjmuje się tu archaiczne złożenie **pastorъ* od *pō* + **pator* ‘ojciec’ z pierwotnym znaczeniem ‘nieprawdziwy, niewłasny ojciec’, tzn. ‘ojczym’, por. Trubačev ISTR 53. W odniesieniu do znaczenia ‘pasierb’ uważa się, że można tu widzieć wtórnie urobioną postać męską od nazwy ‘pasierbicy’ **padъkterъka*, **padъktorъka*, utworzonej za pomocą prefiksu *pa-* od *dъkterъka*, co od *dъkti*, *dъktere* ‘córka’. Tłumaczenie takie przyjmuje Machek ES–2, 437, zakładając w **padъktorъka* zanik *-ъk-*, a następnie przejście wtórnej grupy spółgłoskowej *dt > st*. Przyjmują je m.in. też Bezłaj III 13–14 oraz etymologiczny słownik bułgarski (BER V 86 s.v. *настрок* i V 120 s.v. *нацерица*). Należy się zastanowić, czy materiały OLA przynoszą jakieś uzasadnienie dla tej etymologii.

Wśród nazw dla ‘pasierba’ formy łączące się z **padъkterъkъ*, **padъkterikъ*, **padъkterenъkъ* oraz z **pastorъkъ* mają zdecydowanie różne zasięgi, trudno więc dopatrzeć się wzajemnych wpływów. Inaczej wygląda sytuacja w wypadku nazw dla ‘pasierbicy’. Wchodzące w grę formacje **padъkterica* i **padъkterъka* mają zresztą bogatszą reprezentację w gwarach. Warto się im dokładniej przyjrzeć.

Formacja **padъkterica* ‘pasierbica’ tworzy duży zwarty areal na wschodzie Słowiańszczyzny, por. np. brus. ¹*patčyrca*, ¹*pač:aryca*, ¹*pačyrca*, ¹*pačaryca* itp. (występuje też w strefie przygranicznej na terenie AGWB VII 207), ukr. ¹*padčeryc’a*, ¹*patčir’ica*, ¹*pačerica*, ¹*pačeryc’a* itp., ros. ¹*patčer’ica*, ¹*pačer’ica*, ¹*pat’c’er’ic’a*, ¹*pac’er’ica* itp.

Formacja **padъkterъka* też zajmuje spory obszar na wschodzie Słowiańszczyzny, por. np. brus. ¹*patčarka*, ¹*pač:arka*, ¹*pač:yrka*, ukr. *padč’irka*, *patčerka*, *pačerka* itp., ros. *patč’erka*, *patč’orka*, ¹*pač’:arka*, ¹*pač’:erka* itp. Poza tym pojawia się również w dialektach macedońskich, gdzie występuje w sąsiedztwie z nazwą **pastorъka*.

Właśnie przeplatanie się obu tych nazw na terenie macedońskim mogłoby prowadzić do pewnego zmieszania obu formacji. Okazuje się jednak, że do takiego zmieszania tu nie dochodzi. Wszystkie zapisy można bez trudu przydzielić do jednej lub drugiej formacji. Do formacji **padъkterъka* można zaliczyć zapisy: *paščerka* (90), *pašterka* (92), *pašterka* (97, 100), *pašk’erka* (99), *paškerka* (101), *paščerka* (102), natomiast do formacji **pastorъka* zapisy: *pastorka* (93), *pajstorka* (98) oraz do formacji **pastorkynъ--a* zapis *pastorkiňa* (95).

Jak widać, materiały OLA nie przynoszą wyraźnych dowodów potwierdzających tak sugestywnego przypuszczenia Machka, Bezłaja i innych, że **pastorъka* stanowi przekształcenie wcześniejszego **padъkterъka*. Na mieszanie *s* i *š* wskazują natomiast zapisy czakawskie: *pā:štorak* (42), *paštorak* (43) ‘pasierb’ i *pā:štorka* (42), *paštorka* (43) ‘pasierbica’, ale aż tu **padъkterъka* nie sięga.

Nazwy ‘synowej’ w AGWB (VII, m. 210) mają układ szczególny. Na całym niemal terenie występuje archaiczna **nevěsta* i formalnie deminutywna **nevěstka*, przy czym na północ od Supraśli dominuje podstawowa **nevěsta*, na południe zaś derywat **nevěstka*. Podział nie jest zbyt ostry. Nieraz nawet obie formy zanotowano obocznie. Nazwy te mają szerokie nawiązania w całej Słowiańszczyźnie. *Niewiasta* jako ‘żona syna’ była dobrze znana w staropolszczyźnie i do dziś jest szeroko zachowana w dialektach polskich, por. Szymczak 1966: 164–168. Głównie na północy, w części zachodniej aż po Narew (spordycznie też bardziej na południe), występuje dosyć powszechnie też **synovA*. Ma ona przeważnie rozszerzoną postać przymiotnikową *synav¹aja*, *synov¹aja*, *synuv¹aja*, a w kilku punktach postać rzeczownikową *syn¹ova* (15, 27, 72, 100). Formacja ta powstała z określenia opisowego **synovA žena* (w OLA poświadczona sporadycznie na terenie Czech w p. 186 i 205). Jest to innowacja polska, poświadczona po raz pierwszy w 1432 r. (SStp VIII 522; Szymczak 1966: 167 pisze „od początku XVI wieku”). Z czasem upowszechniła się w gwarach polskich. W materiałach OLA zdecydowanie dominuje nad archaicznymi **nevěsta* i **nevěstka*. W kilku punktach zapisano obocznie obie nazwy: **synovA* oraz **nevěsta* lub **nevěstka* (268, 287, 309, 311, 317, 321). Szczególnie często notowano obocznie nazwy **synovA* oraz **nevěsta* lub **nevěstka* na terenie AGWB. Nazwę **synovA* należy tu uznać za ekspandującą. Częściowo rozszerzyła się ona pod wpływem polskim również na Białorusi i na Ukrainie.

W dialektach białoruskich, podobnie jak na terenie AGWB, notowano pożytkę tę w kilku postaciach fonetycznych, a mianowicie *сынава́*, *сьнава*, *сынава́я*, *сынóва*, *сынóвая*, szczególnie często na Grodzieńszczyźnie, w północno-zachodniej Białorusi oraz w gwarach białoruskich na terenie Litwy, a nawet na Łotwie (SłPogr V 51–52), w atlasie białoruskich ponadto też sporadycznie pod Mohylewem i Homlem (LAB III 156, s. 69), w materiałach OLA głównie spod Grodna, ale też spod Homla i z rosyjskiego punktu na Litwie.

Z terenu Ukrainy w materiałach OLA mamy zapis *synova* obok *nyv’istka* spod Lwowa, poza tym nazwę *синовá* ‘synowa’ przytacza Hrinč IV 121 (bez lokalizacji), a jako gwarową słownik etymologiczny (ESUM V 233) oraz słownik współczesnego języka ukraińskiego (SUM IX 184).

Ciekawe światło mogą rzucić tu nieznane jeszcze materiały historyczne białoruskie i ukraińskie.

* * *

Wśród nazw ‘pasierba’ i ‘pasierbicy’ zwraca uwagę szeroki zasięg nazw, utworzonych od różnych podstaw za pomocą prefiksu *pa-* wprowadzającego znaczenie ‘podobny do’, ‘niby taki jak’. Są to z zasady formacje dawne, należące do dziedzictwa prasłowiańskiego. Występują one nawet w skupiskach daleko położonych od siebie – jak np. na wschodzie Słowiańszczyzny i na południu **padьkterьka*. Struktura ta została także skalkowana w dialektach macedońskich na terenie Grecji przez wprowadzenie greckiego *παρα*.

Na szczególną uwagę zasługuje, stanowiąca innowację polską, *synowa*, która wyparła u nas dawniejszą nazwę *niewiasta*, a także została przeniesiona na teren Białorusi i Ukrainy.

Nazwy stopni pokrewieństwa umożliwiają więc wyznaczanie dawnych wspólnych arealów leksykalnych oraz śledzenie rozmaitych innowacji wynikających z lokalnych stosunków językowych. Poza tym stanowią bogate źródło do śledzenia mechanizmów motywacji wyrazów należących do tego samego kręgu tematycznego, co w tym tekście zostało jedynie zasygnalizowane.

LITERATURA

- AGWB – *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, t. 1, pod red. S. Glinki, A. Obrębskiej-Jabłońskiej, J. Siatkowskiego, Wrocław 1980, t. II–III, pod red. S. Glinki, Wrocław 1989–1993, t. V–X pod red. I. Maryniakowej, Warszawa 1995–2009.
- BER – *Български етимологичен речник*. Red. Вл. Георгиев (И. Дуриданов, М. Рачева, Т.А. Тодоров), София 1971 i n.
- Bezłaj F., *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I–IV, Ljubljana 1977–2005.
- Boryś 1975 – Boryś W., *Prefiksacja imienna w językach słowiańskich*, Wrocław 1975.
- Dal – В. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка*, I–IV, Москва 1955–1956.
- ESBM – *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, рэд. В.У. Мартынаў, Мінск 1978 i n.
- ESUM – *Етимологічний словник української мови*, ред. О.С. Мельничук, Київ 1982 i n.
- Horbač HT – О. Горбач, *Говірки Теробовельцини*, Мюнхен 1969.
- Hrinč – Б. Грінченко, *Словарь української мови*, I–IV, Київ 1907–1909.
- HSBM – *Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, рэд. А. Жураўскі, Мінск 1982 i n.
- HSSJ – *Historický slovník slovenského jazyka*, red. M. Majtán, I–VII, Bratislava 1991–2008.
- Jg – J. Jungmann, *Slovník česko–německý*, I–V, Praha 1835–1839.
- Kott – F. Š. Kott, *Česko–německý slovník, zvláště gramaticko–frazologický*, I–VII, Praha 1878–1893.
- LAB – *Лексічны атлас беларускіх народных гаворак у пяці тамах*, рэд. М.В. Бірыла, Ю.Ф. Мацкевіч, Мінск 1993–1998.
- Łoś – Łoś J, *Nazwy stopni pokrewieństwa i powinowactwa w dawnej Polsce*, „Język Polski”, R. II (1914), s. 1–7.
- Machek ES-2 – V. Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 1968.

- OLA 1 – *Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексикословообразовательная, т. 1: Животный мир*, ред. В.И. Аванесов, В.В. Иванов, Москва 1988 і п.
- Onyškevyč SBH – М.Й. Онишкевич, *Словник бойківських говірок*, I–IV, Київ 1984.
- PS – *Příruční slovník jazyka českého*, I–VIII, Praha 1933–1957.
- RBE – *Речник на българския език*, ред. К. Чолакова, София 1977 і п.
- Rieger SŁ – J. Rieger, *Słownictwo i nazewnictwo lemkowskię*. Warszawa 1995.
- SPogr – *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе награнічча у пяці тамах*, ред. Ю.Ф. Мацкевіч, Мінск 1979–1986.
- SRNG – *Словарь русских народных говоров*. Составил (с II т. гл. ред.) Ф. П. Филин, Москва–Ленинград 1965 і п.
- SSJ – *Slovník slovenského jazyka*, red. S. Peciar, I–VI, Bratislava 1959–1968.
- SSJČ – *Slovník spisovného jazyka českého*, I–IV, red. V. Havránek, Praha 1960–1971.
- SSN – *Slovník slovenských nářečí*, red. I. Ripka, Bratislava 1994 і п.
- SStr – *Slovník staropolski*, red. S. Urbańczyk, I–XI, Warszawa 1953 – Kraków 2004.
- Stčsl – *Staročeský slovník*, red. V. Havránek, F. Ryšánek, I. Němec, Praha 1977 і п.
- SUM – *Словник української мови*, ред. І. К. Білодід, I–XI, Київ 1970–1980.
- SWM – *Studia Warmińsko-Mazurskie*, red. W. Doroszewski, Wrocław, 1958 і п.
- Szymczak M., *Nazwy stopni pokrewieństwa i powinowactwa rodzinnego w historii i dialektach języka polskiego*, Warszawa 1966.
- Trubačev ISTR – О.Н. Трубачев, *История славянских терминов родства*, Москва 1959.
- Тумченко – Є. Тимченко, *Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст.* Підготували до видання В. В. Німчук та Г.І. Лиса, I–II, Київ – Нью-Йорк 2002–2003.

NAMES OF DEGREES OF RELATIONSHIP IN EAST SLAVONIC DIALECTS
OF THE BIALYSTOK REGION AGAINST GENERAL-SLAVONIC BACKGROUND (OLA)

Summary. The text presents geographical diversity of the names of ‘a stepson’ and ‘a daughter-in-law’ in the East Slavonic dialects of the Bialystok region against comprehensive background of materials for the General-Slavonic linguistic atlas. In the area of East Slavonic dialects of the Bialystok region there are two names *pasierb* and *pasynek* meaning ‘pasierb’. The feminine form *pasierbica* fixed in different phonetic variants in the East Slavonic dialects of the Bialystok region appears in almost whole area excluding a zone at the border with Belarus. Names of degrees of relationship make it possible to determine earlier common lexical areas and follow various innovations resulting from local language relations. They are a rich source for tracing mechanisms of motivation of words belonging to the same thematic field what has been only signalised in this text.

Key words: General-Slavonic linguistic atlas (OLA), Slavonic lexis, East Slavonic dialects of the Bialystok region